

УДК 7.01

КОНЦЕПЦІЇ ТА ПІДХОДИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

ТРЕТЯК Юлія

Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, Україна
tretiak.iuv@knuba.edu.ua

В роботі представлено невеликий огляд сучасних підходів в теорії і практиці дизайну в світі та в Україні. На тлі історичного і сучасного розвитку науки і проектної практики започаткувалися нові різновиди дизайнерської діяльності, а також формуються відповідні теоретичні концепції та підходи. Досліджено й визначено ряд нових сучасних підходів до формування дизайн-об'єктів та організації дизайн-діяльності, які спрямовані створювати не тільки повноцінне гуманне матеріальне середовище відповідно тенденціям сталого розвитку, але й формують філософські та соціокультурні погляди суспільства загалом.

Ключові слова: *дизайн, постіндустріальне суспільство, предметно-просторове середовище, теорія дизайну, практика дизайну, соціально-відповідальний дизайн, синергетика.*

ВСТУП

Актуальність проблеми формування теорії та практики дизайну стає все важливішою для сучасного українського суспільства, як в професійному, так і в більш широкому сенсі, що аргументовано проникненням слова «дизайн» у всі сфери життєдіяльності людини, а також різноманітним його тлумаченням. Не викликає сумніву той факт, що не тільки у сьогоденні важкі для України часи, але й всі роки незалежності вітчизняна промисловість переживала глибоких трансформацій, не завжди позитивних. Серед ряду факторів гальмування розвитку можна назвати недостатній рівень науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок технологій та продуктів унаслідок "специфіки" реформування наукового сектору в напрямі його руйнації, а також недостатню сформованість та низьку якість національної інноваційної системи з точки зору безперешкодного та швидкого просування продуктивно-технологічних інновацій у виробництво. Все це, безумовно, стримує розвиток дизайн-діяльності з проєктування виробів та просторів різних видів, так і загалом розвиток теорії дизайну як прикладної науки.

Західні знавці суспільно-історичних наук та філософії стверджують, що наразі ми живемо у постіндустріальному, інформаційному з переходом в інформаційно-мережеве, суспільстві, визначення поняття якого є важливим для розуміння феномену постіндустріального дизайну. Постіндустріальне суспільство є проявом формування нової фази розвитку цивілізації, яка висуває на перший план взаємостосунки "людина - людина", а навколишній

світ стає переважно соціально-етичним. Логіка цивілізаційного процесу спрямована на розвиток людської особистості, підносить цінність людини, що стає все більш включеною не тільки в природні та технологічно-трудові, але й соціокультурні процеси. Культура й духовність стають базою цивілізаційного розвитку, гуманізують технологію та спрямовують її до гармонії з природою, а духовний бік середовища все більше визначатиме соціальний прогрес постіндустріального суспільства. Найважливішою економічною особливістю постіндустріального ладу Д. Белл вважав формування суспільства, заснованого на виробництві послуг та інформації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дизайн, що сформувався і зростає разом з індустріальним суспільством на початку і на протязі ХХ століття, у теоретико-філософському плані пройшов шлях від теорій техноцентризму до філософської антропології, у стилістичному – від конструктивізму, через функціоналізм та постмодернізм у всіх його найрізноманітніших яскравих проявах, до багатожанровості та мультикультурності сьогодення. Метою роботи є короткий огляд теоретичних і проектних концепцій дизайну сьогодення, а також окреслення шляхів їх майбутнього розвитку і трансформацій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Філософи Маркус Габріель та Мауріціо Феррарі ще у 2011 році постулювали кінець постмодернізму з його нігілізмом, ірраціоналізмом, цинізмом та іронією: на зміну постмодерністському домінуванню має прийти новий реалізм (*nuovo realismo*) [1]. Виходячи з цього, можна сказати, що сучасний дизайн переживає відродження реалізму та серйозного підходу до функції, технології та естетики. На тлі історичного і сучасного розвитку теорій та практики започаткувалися нові різновиди дизайнерської діяльності, а також відповідні теоретичні концепції та підходи.

Одним з них виступає соціально-відповідальний дизайн (СВД) як певний результат переосмислення дизайнерами їхньої ролі в суспільстві. СВД виріс із прагнення створювати не просто товар, а потрібні людям речі і простори з огляду на вплив фінального продукту на споживача, суспільство і планету. СВД фокусується на особливостях користувачів і може тісно переплітатися з людиноорієнтованим проєктуванням та інклюзивним дизайном, оскільки ці підходи прагнуть враховувати потреби різноманітних категорій людей та їх проблеми. Проте соціально відповідальні дизайнери не обмежуються завданнями щодо покращення досвіду користувача та відрізняються більш холістичним (цілісним) підходом. Через свою діяльність вони прагнуть досягти позитивних змін у суспільстві та в цілому на планеті, шляхом зниження споживання й тиску на навколишнє середовище або створенням економічних можливостей та покращенням умов життя для вразливих груп населення. Таким прикладом може виступати діяльність Susula – німецької компанії «біженців та для біженців». Реалізовані нею дизайнерські продукти є результатом спільних зусиль європейських дизайнерів, художників та біженців, які разом працюють у великому ательє у Берліні [2].

Особливими засобами користується сталий дизайн – філософія проєктування, дизайн фізичних об'єктів, штучного середовища

існування, а також послуг у відповідності з принципами соціальної, економічної та екологічної сталості довкілля. Підхід з використанням нових принципів дизайну, що необхідні для сталого розвитку, були сформульовані Вільямом Макдонахом та Майклом Браунгартом для ЕКСПО-2000, яка проходила в Ганновері, Німеччина [3]. Принципи сталого дизайну визначаються у наступному: наполягати на праві людства і природи співіснувати в здорових, сприятливих, різноманітних та сталих умовах; визнати взаємозалежність рівнів середовища, коли елементи антропогенного дизайну взаємодіють зі світом природи та залежать від нього, із знанням різноманітних наслідків на кожному з рівнів; поважати стосунки між духовним і матеріальним. Брати до уваги всі аспекти людських поселень, враховуючи зв'язки, що існують і розвиваються між духовним і матеріальним усвідомленням; брати на себе відповідальність за наслідки проектних рішень з урахуванням добробуту людини, життєздатності природних систем і їх прав на співіснування; створювати безпечні об'єкти, які мають довготермінову цінність. Не обтяжувати майбутні покоління можливою небезпекою через недбало створені продукти, процеси або стандарти; усунути поняття відходів. Оцінити і оптимізувати повний життєвий цикл продуктів та процесів без відходів та негативних наслідків для природних систем; покладатись на природні джерела енергії. Антропогенні конструкції мають отримувати творчу енергію від нескінченного надходження сонячної енергії; розуміти обмеження дизайну. Жоден людський витвір не може існувати вічно, а дизайн не вирішує всіх проблем. Тим, хто займається створенням та плануванням, бажано практикувати смиренність перед обличчям природи. Ставитись до природи як до моделі та наставника, а не як до незручної перешкоди, якої потрібно або уникнути, або контролювати; шукати постійного удосконалення навколишнього середовища шляхом обміну знаннями. Заохочувати пряме і відкрите спілкування між колегами, меценатами, виробниками і користувачами, щоби пов'язати між собою довгострокові сталі міркування та етичну відповідальність, а також відновити неподільний зв'язок між природними процесами та діяльністю людини.

Дослідження науково-теоретичних підходів в дизайні ХХІ ст. демонструє, що на заміну універсальному і всеохоплюючому системному підходу прийшов системно-синергетичний або синергетичний підхід. Герман Хакен, засновник цього напрямку і директор Центру Синергетики Штудгартського університету, стверджував, що ця міждисциплінарна наука вивчає системи, які можуть шляхом самоорганізації утворювати просторові, тимчасові чи функціональні структури. Отже, дизайн як процес взаємовідносин та як результат цього процесу може вважатися об'єктом синергетики. Можна виділити наступні сфери застосування синергетичної методології: формування в дизайні та історія дизайну. В області застосування синергетичного підходу до формування показовою є наявність фракталів у сучасному дизайні. Самоподібність, як основна властивість фракталів,

підтверджує основний закон гармонії в композиції — закон єдності у різноманітті. Прикладами застосування принципу фракталів у мистецтві є твори художників-абстрактивістів, кубістів, футуристів та конструктивістів. Елементи фрактального формоутворення можна виявити в ажурності сталевих вежі Г. Ейфеля та в експериментальних конструкціях Р. Б. Фуллера, де просторово-часова та суб'єктивно-об'єктивна єдність сприйняття об'єкта знаходять відповідність у синергетичній картині світу.

Інша сфера застосування синергетичної методології у дизайні полягає у розгляді історії дизайну не просто як лінійного, поетапного процесу, а в межах різних періодів, з урахуванням впливу суспільно-політичних та соціокультурних подій на розвиток предметно-просторового середовища людини. Серед вчених сформувалося безліч поглядів на історію дизайну, його виникнення, етапи розвитку та вибір його домінуючих об'єктів (дизайн-ікон), а також факторів, що впливають на виникнення домінуючих явищ.

ВИСНОВКИ

Поєднувати, структурувати та виступати рушійною силою процесу формування цільної та повноцінної теорії і практики постіндустріального, а загалом, інноваційного дизайну в Україні має філософія дизайну, яка сьогодні тільки народжується. Без певних прогностичних позицій в теорії, які мають бути підхопленими, впровадженими в освітню, проектну та виробничу діяльність вченими, педагогами і практиками, дизайн в Україні не може позитивно і швидко розвиватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gabriel, M. (2017). *I am Not a Brain* (1st ed.). Wiley. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/1536293/i-am-not-a-brain-philosophy-of-mind-for-the-21st-century-pdf> (Original work published 2017)
2. CUCULA – Refugees Company & Education. <https://www.cucula.org/>
3. William McDonough, Michael Braungart. *The Hannover Principles: Design for Sustainability*: Prepared for EXPO 2000, the World's Fair Paperback. William McDonough Architects (January 1, 1992). 122 p.

TRETIAK Y.

CONCEPTS AND APPROACHES OF POST-INDUSTRIAL DESIGN

The work presents a small overview of modern approaches in the theory and practice of design in the world and Ukraine. Against the background of the historical and modern development of science and project practice, new types of design activity have been initiated, and corresponding theoretical concepts and approaches are being formed. Several new modern approaches to the formation of design objects and the organization of design activities, are aimed at creating not only a full-fledged humane material environment by the trends of sustainable development but also shaping the philosophical and socio-cultural views of society in general, have been researched and defined.

Keywords: *design, post-industrial society, subject-spatial environment, design theory, design practice, socially responsible design, synergy.*